

СУТНІСТЬ ТОЛЕРАНТНОСТІ ЯК ПРОФЕСІЙНО ВАЖЛИВОЇ ЯКОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕРЕКЛАДАЧА

У статті розглядається сутність поняття “толерантність” майбутнього перекладача, описуються основні компоненти досліджуваного феномена, узагальнюється та уточнюється класифікація толерантності за сферами діяльності, з'ясовуються функції толерантності.

Ключові слова: толерантність, перекладач, перекладацька компетенція, когнітивний компонент толерантності, емоційний компонент толерантності, поведінковий компонент толерантності, види толерантності, функції толерантності.

Проблема толерантності є складною та багатоаспектною, тому впродовж століть привертала й досі привертає увагу дослідників з різних наукових сфер: філософії, етики, психології, соціології, соціальної педагогіки, політології, культурології та ін. Концептуальні підходи до проблеми толерантності дозволили зробити висновки про те, що в останні десятиліття поняття “толерантність” стало міжнародним терміном, хоча протягом історії змінювалася інтерпретація цього поняття, так як кожна галузь науки трактувала його по-своєму.

Усе ж не можливо не погодитися з тим, що толерантність – це важлива умова професійності сучасного спеціаліста, соціальний імператив. Толерантність у системі компетенцій спеціаліста допомагає йому активно освоювати нову сферу і шукати шляхи для творчої самореалізації в ній, успішно контактувати з людьми, є показником моральної компетентності спеціаліста. Під моральною компетентністю, в свою чергу, розуміється складна індивідуально-психологічна освіта на основі інтеграції теоретичних знань, практичних умінь у питаннях моралі і визначеного набору особистих якостей, які обумовлюють готовність випускника до виконання професійної діяльності [5].

Тому метою нашої статті є розглянути сутність толерантності як невід'ємної складової перекладацької компетенції (здатності перекладати на фаховому рівні).

Адже професія перекладача має свої особливості, серед яких: уміння переключатися з однієї мови на іншу; здатність утримувати в пам'яті різного обсягу мовленнєві продукти; уміння використовувати фразеологічний ряд для висловлювання певної думки; швидкість формування і формулювання висловлювання; толерантне ставлення до співрозмовників з різним соціальним статусом і рівнем володіння мовою [11, с. 1].

Окремі аспекти феномена толерантності висвітлені у роботах Дж. Локка, Вольтера, В. О. Лекторського, Д. В. Зінов'єва, А. Г. Асмолова, Р. Р. Валітова, М. Б. Хомякова, М. Уоцкера, Ю. А. Сорокіна, Г. В. Ейгера, Я. Довгополої, О. Зарівної, Ю. В. Годорцевої, Л. Головатого, І. Бежа та ін.

Поняття “толерантність” існувало ще за часів античності. Все ж довгий час ця категорія розглядалася в основному в контексті віротерпимості. Лише з XVI століття поняття “толерантність” стали використовувати у значенні “дозволу”, “стриманості”. Вже у XX столітті толерантність ставала однією з домінуючих характеристик, завдяки якій уможлиблювалося співіснування та міжкультурна взаємодія.

На сьогодні існує ряд визначень поняття “толерантність”, серед яких:

1) толерантність – це мистецтво співіснувати у світі різних людей та ідей, здатність мати права та свободи, не порушувати прав та свобод інших людей. Толерантність можна охарактеризувати як спосіб взаємодії, який зорієнтований на самопізнання, саморозвиток, визначення меж самоідентифікації, що сприяє гуманізації суспільства, співпраці з людьми, які відрізняються зовнішністю, мовою, переконанням, звичаями чи вірою [12, с. 112];

2) толерантність – це визначена якість взаємодії між суб'єктом та об'єктом толерантності, яка характеризується готовністю суб'єкта приймати соціокультурні

відмінності об'єкта, до складу яких входять зовнішні ознаки, висловлювання, особливості поведінки та ін [9, с. 86].

В. А. Лекторський визначає чотири можливих способи розуміння толерантності:

- 1) толерантність як байдужість (до існування різних поглядів та практик);
- 2) толерантність як неможливість взаєморозуміння (як повага до іншого, якого я водночас не можу розуміти і з яким не можу взаємодіяти);
- 3) толерантність як поблажливість (до слабкості інших, що поєднується з деякою часткою презирства до них);
- 4) толерантність як розширення власного досвіду і критичний діалог (повага до чужої позиції в поєднанні з установкою на взаємну зміну позицій у результаті критичного діалогу) [7, с. 46 – 54].

У контексті педагогіки толерантність трактується як готовність прийняти інших такими, якими вони є, взаємодіяти з ними на засадах згоди через розвиток їхньої особистості, відкритої до сприйняття [6, с. 118].

Варто звернути увагу на тріаду компонентів, які є складовими толерантності: когнітивний, емоційний і поведінковий [1].

Когнітивний компонент складається з усвідомлення і сприйняття людиною складності і багатовимірності як самої реальності, так і варіантів її сприйняття, розуміння і оцінювання різними людьми, а також відносності, неповноти і суб'єктивності власних уявлень і своєї картини світу. Толерантність у когнітивному вимірі, за словами С. Л. Братченко, найбільше проявляється в протиріччях, тобто під час розходження думок, конфронтації поглядів [1, с. 14]. Перекладачам не рідко доводиться перекладати те, з чим вони не погоджуються, інформацію, яка розходиться з їхнім баченням тієї чи іншої проблеми, все ж їм слід уже на рівні свідомості розуміти, що вони повинні толерантно ставитися до різних поглядів, навіть якщо останні не відповідають їм, навіть, конфронтують з їх власними.

Емоційний компонент толерантності має особливе значення і складається із уміння справлятися з емоційною напругою, терпляче ставитися до переживання, тривоги, а також терпляче відноситися до різного емоційного прояву інших людей. Велике значення ця складова толерантності має для усних перекладачів, оскільки їм часто доводиться працювати в різних умовах, які не рідко виводять їх із рівноваги та спричинюють стрес.

Поведінковий компонент толерантності є найочевиднішою частиною феномена толерантності. Сюди входять:

- уміння толерантно висловлюватися і відстоювати свою точку зору. Коли слова перекладача ставлять під сумнів у процесі перекладу, і яким би він/вона впевненим не був у своїй правоті, перекладач повинен дочекатися закінчення засідання і лише тоді толерантно з'ясувати ситуацію *post-factum*, щоб відстояти свою честь і достоїнство [2, с. 27];
- готовність до толерантного ставлення до висловлювання інших. У процесі передачі інформації з вихідної мови на цільову перекладач не може відображати власний погляд або думки щодо сказаного;
- здатність до взаємодії з інакодумцями і вміння домовлятися;
- толерантна поведінка в напружених ситуаціях. Іноді в процесі перекладу може лунати різка критика на адресу перекладача, проте він/вона повинен тримати себе в руках і не дозволяти, щоб це впливало на якість перекладу.

Ряд науковців (О. А. Довгополова, Ю. А. Іщенко, В. О. Лекторський, А. О. Реан, Ю. В. Тодорцева та ін.) розглядають толерантність у межах трикутника основних атрибутів особистості – відповідальності, свободи і творчості.

Аналіз наукової літератури дає можливість виділити такі види толерантності за сферами діяльності:

- **гендерна толерантність** – психолого-педагогічна готовність до розуміння, прийняття і визнання різних типів гендерної ідентичності, багатоманітності прояву гендерної

поведінки, ідей гендерної рівноправності в соціумі на основі активної поведінкової позиції особистості (Л. П. Шустова, К. Ю. Жмирова, М. С. Мацковський та ін.);

– **вікова толерантність** – неупередженість до апріорних “недоліків” людини, пов’язаних з її віком (М. С. Мацковський, К. Ю. Жмирова та ін.);

– **освітня толерантність** – терпеливе ставлення до висловлювань і поведінки людей з низьким рівнем освіти зі сторони більш освічених прошарків населення; терпимість батьків до власних дітей та вчителів до учнів, уміння зрозуміти і пробачити їх недосконалість (М. С. Мацковський, Л. П. Журавльова та ін.);

– **наукова толерантність** – терпимість до інших точок зору в науці, допущення різних теорій і наукових шкіл (Л. П. Журавльова та ін.);

– **педагогічна толерантність** – це особливий вид толерантності, який відображає ставлення однієї особистості до іншої з відмінними педагогічними поглядами (Т. Ю. Фадеева та ін.);

– **міжнаціональна толерантність** – це властивість особистості, що проявляється в терпимості до представників іншої національності з урахуванням її менталітету, культури, своєрідності самовираження; здатність не переносити недоліки і негативні дії окремих представників тієї чи іншої національності на інших людей, ставитися до будь-якої людини з позиції презумпції національної невинності (М. С. Мацковський та ін.);

– **міжетнічна толерантність / етнічна толерантність** – терпиме ставлення представників однієї етнічної спільноти до представників іншої спільноти, до відмінних культурних традицій, готовність до позитивної взаємодії з носіями різноманітних етнічностей (Л. М. Дробіжева, Н. М. Лебедева, Г. У. Солдатова, А. Н. Татарко, В. Б. Євтух, О. А. Грива, К. Ю. Жмирова та ін.);

– **комунікативна толерантність** – терпимість під час спілкування індивідів; це насамперед здатність людини до взаємодії з іншими. Вона включає пізнання особистістю самої себе та іншої людини, толерантні установки поведінки й спілкування (В. В. Бойко, А. Г. Асмолов, Г. Балл, М. Бахтін, В. Бойко, О. Леонтєв, О. Потебня, М. Тутушкіна, А. Г. Скок та ін.);

– **соціокультурна толерантність** – це моральна якість людини, яка характеризує терпиме відношення до інших людей, незалежно від їхньої етнічної, національної або культурної належності, терпиме відношення до іншого роду поглядів, звичок; необхідна по відношенню до особливостей різноманітних культурних груп чи їх представників (Д. В. Зінов’єв та ін.);

– **соціально-психологічна толерантність** – це активна моральна позиція разом із психологічною готовністю сприймати інших такими, як вони є (В. Москаленко, А. Реан та ін.);

– **міжкультурна толерантність** – комплекс рис і здібностей особистості, що дозволяють їй проявляти терпимість, повагу і доброзичливе ставлення до представників інших культурних спільнот і феноменів інших культур (Г. Ващенко, В. Винниченко, М. Грушевський, Д. Драгоманов, А. Кримський, В. Липинський, Л. Р. Слобожанкіна, К. Ю. Жмирова та ін.);

– **ментальна толерантність** – це терпиме ставлення до людей з іншою ментальністю, що дозволить подолати раціоналістичне уявлення про принципове взаємонерозуміння представників різних культур (А. В. Перцев та ін.);

– **соціальна толерантність** – такий спосіб комунікації між індивідами і групами, який за наявності відмінностей, що провокують нерівності, сприяє реалізації гуманно і плюрально орієнтованих стратегій і практик на основі соціального діалогу (О. В. Хижняк, К. Ю. Жмирова та ін.);

– **психологічна толерантність** – психофізіологічна характеристика організму і психіки, характеристика особистості та цінність суспільства; це виникнення в індивіда зниження чутливості до фактів взаємодії, що пов’язане з особливостями темпераменту, із

захистом від фрустрації, з комплексом імперативних настанов щодо прояву великодушності стосовно іншого (А. Г. Асмолов, Г. Л. Бардієр, В. В. Бойко, Г. У. Солдатова, Р. Р. Валітова);

– **інтелектуальна толерантність** – неупереджене ставлення до інших поглядів, ідей, думок (К. Ю. Жмирова та ін.);

– **адміністративна толерантність** – уміння керувати без натиску й агресії (Л. П. Журавльова та ін.);

– **побутова толерантність** – це передумова та втілення міжкультурного діалогу, в основі якої лежить повага, прийняття і висока оцінка розмаїтості світових культур, форм самовираження і способів людського буття (В. С. Калюжний та ін.);

– **расова толерантність** – відсутність упереджень до представників іншої раси (М. С. Мацковський, С. Д. Щеколдіна та ін.);

– **релігійна / конфесійна толерантність** – ставлення до догматів різних конфесій, релігійності з боку віруючих і невіруючих, представників різних конфесійних груп; толерантні відносини адептів однієї релігійної конфесії до адептів іншої релігійної конфесії (М. С. Мацковський, С. Д. Щеколдіна, Е. Г. Поліна, Н. С. Жиртуєва, Л. І. Сосковец, К. Ю. Жмирова, І. Г. Арцибашев та ін.);

– **географічна толерантність** – неупередженість до жителів невеликих або провінційних міст, сіл і інших регіонів з боку столичних жителів і навпаки (М. С. Мацковський, С. Д. Щеколдіна та ін.);

– **зовнішньо-політична / дипломатична толерантність** – ставлення до країн і народів на основі принципів, затверджених ООН та іншими організаціями (С. Д. Щеколдіна та ін.);

– **екологічна толерантність** – це комплексний феномен, який визначає бережливе ставлення населення до навколишнього середовища як до себе; повага до життя у всіх її формах (Л. І. Лопухова, Л. В. Баєва та ін.);

– **міжкласова толерантність** – терпиме ставлення до представників різних майнових шарів – багатих до бідних, бідних до багатих (М. С. Мацковський, С. Д. Щеколдіна та ін.);

– **міжособистісна толерантність** – розуміння і прийняття багатогранності, несхожості інших людей, адекватне ставлення до них (Л. П. Журавльова, К. Ю. Жмирова та ін.);

– **фізіологічна толерантність** – ставлення до хворих, інвалідів, фізично неповноцінних, осіб із зовнішніми недоліками і т.д. (М. С. Мацковський, С. Д. Щеколдіна та ін.);

– **політична толерантність** – терпимість до людей інших політичних поглядів, повага до інших політичних позицій, визнання права на свої політичні спрямування (А. Жадан, М. Пеффлі, П. Нідж, Дж. Харвітца, Л. П. Журавльова та ін.);

– **сексуально-орієнтована толерантність** – неупередженість щодо людей нетрадиційної сексуальної орієнтації (М. С. Мацковський, С. Д. Щеколдіна, К. Ю. Жмирова та ін.);

– **маргінальна толерантність** – толерантність щодо маргіналів: бомжів, наркоманів, алкоголіків, в'язнів, жебраків та ін. (М. С. Мацковський, С. Д. Щеколдіна та ін.);

– **медична толерантність** – неупереджене ставлення до людей з іншим станом здоров'я (К. Ю. Жмирова та ін.);

– **мовна толерантність** – поважання та шанобливе ставлення до мовного вибору кожного громадянина; ставлення етносу, влади з повагою до мов інших етнічних груп, які проживають на будь-якій території; дотримання громадянських, мовних прав та економічних інтересів їх носіїв, забезпечення можливості для всіх етносів користуватися рідною мовою у будь-яких комунікативних сферах, де це можливо на певному рівні розвитку тієї чи іншої мови (Г. О. Панченко, Словник лінгвістичних термінів за ред. Т. В. Жеребило та ін.);

– **професійна толерантність** – особистісно-професійна якість, яка формується на основі подолання соціальної дистанції, визнання універсальних прав і основних свобод, аспект готовності і здатність до активної позиції в професійній діяльності (Н. Н. Сергеева, А. В. Демчук та ін.).

Т. Н. Лобанова виокремлює такі типи толерантності: проблемний, природний та конструктивний [8].

Є. І. Касьянова на основі філософських джерел веде мову про раціоналістичну, персоналістську, марксистську та психоаналітичну версії толерантності [5, с. 10].

Зрозуміло, що в об'єктивній дійсності види толерантності тісно переплетені, а здатність індивіда їх визначити є однією з головних умов його толерантного ставлення до того, з ким він вступає в контакт [10, с. 161].

Варто звернути увагу також на ряд функцій, які виконує толерантність, серед яких: світозабезпечуюча, регулююча, психологічна, виховна, комунікативна, культурозберігаюча, креативна, феліцитологічна та ін.

Отже, поняття “толерантність” є багатограним, через те не можливо в декількох словах описати суть цього феномена. Проте його детальне вивчення допоможе формувати у майбутніх перекладачів цю надзвичайно важливу професійну якість. Адже саме перекладачі є тією символічною “сполучною ланкою” між представниками різних мовно-культурних середовищ. Тому перспективи подальших досліджень ми вбачаємо у дослідженні способів формування толерантності в процесі професійної підготовки майбутніх перекладачів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Братченко С. Л. Психологические основания исследования толерантности в образовании / С. Л. Братченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hpsy.ru/public/x831.htm>
2. Виссон Л. Синхронный перевод с русского на английский / Л. Виссон. – М.: Р.Валент, 1999. – 272 с.
3. Галицький І. В. Типи толерантності в сучасному суспільстві / І. В. Галицький [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vuzlib.com/content/view/1368/94/>
4. Журавльова Л. П. Емпатійні детермінанти толерантності / Л. П. Журавльова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/NiO/2010_1/Zhuravlyova.htm
5. Касьянова Е. И. Социально-философские основания толерантности: автореф. дис. на соиск. уч. ст. доктора филос. наук: спец. 09.00.11 “Социальная философия” / Е. И. Касьянова. – Чита, 2009. – 46 с.
6. Крамаренко Л. Д. Формування толерантності у процесі професійного становлення педагогічних працівників / Л. Д. Крамаренко // Педагогічний альманах. – 2010. – Випуск 7. – С. 117 – 122.
7. Лекторский В. А. О толерантности, плюрализме и критицизме / В. А. Лекторский // Вопросы философии. – 1997. – № 11. – С. 46 – 54.
8. Лобанова Т. Н. Формирование базовых элементов толерантности у студентов-лингвистов Дальнего Востока России в процессе профессиональной подготовки в вузе: автореф. дис. на соиск. уч. ст. канд. пед. наук: спец. 13.00.08 / Т. Н. Лобанова. – Владивосток, 2006. – 25 с.
9. Мацковский М. С. Толерантность как объект социологического исследования / М. С. Мацковский // Век толерантности: Научно-публ. кинетический вестник. Вып. 3-4. М.: Центр СМИ МГУ. – 2001. – С. 84 – 100.
10. Підборський Ю. Г. Педагогічні умови виховання студентів вищих педагогічних навчальних закладів на ідеях толерантності / Ю. Г. Підборський // Гуманітарний вісник: Педагогіка – № 22 – С. 159 – 162.
11. Підручна З. Ф. Формування професійної комунікативної компетентності майбутніх перекладачів у процесі фахової підготовки: автореф. дис. на здоб. наук. ст. канд. пед. наук.: спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / З. Ф. Підручна. – Тернопіль, 2008. – 22 с.
12. Яшин Н. Формування толерантності студентів як педагогічна проблема у вищих навчальних закладах України / Н. Яшин // Вісник Львівського університету. Серія педагогіка. – Вип. 26. – С. 111 – 116.

13. Nicholson P. Toleration as a Moral Ideal // J.Horton, S.Mendus, eds. Methuen. Aspects of Tolerance. – New York. – 1985. – 180 p.

Куцяя О.И.

СУЩНОСТЬ ТОЛЕРАНТНОСТИ КАК ПРОФЕССИОНАЛЬНО ЗНАЧИТЕЛЬНОГО КАЧЕСТВА БУДУЩЕГО ПЕРЕВОДЧИКА

У статье рассматривается сущность понятия “толерантность” будущего переводчика, описываются основные компоненты исследуемого феномена, обобщается и уточняется классификация толерантности по сферам деятельности, выясняются функции толерантности.

Ключевые слова: толерантность, переводчик, переводческая компетенция, когнитивный компонент толерантности, эмоциональный компонент толерантности, поведенческий компонент толерантности, виды толерантности, функции толерантности.

Kutsa O.I.

ESSENCE OF TOLERANCE AS A PROFESSIONALLY SIGNIFICANT QUALITY OF FUTURE TRANSLATORS' AND INTERPRETERS'

Essence of the notion of future translator's / interpreter's tolerance is considered, basic components of investigated phenomenon are described, classification of tolerance according to business fields is generalized and specified, functions of tolerance are clarified in this article.

Key words: tolerance, translator, interpreter, translators' and interpreters' competence, cognitive component of tolerance, emotional component of tolerance, behavioral component of tolerance, types of tolerance, functions of tolerance

УДК 37.014.7

Ляшенко У.І.

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ СТУДЕНТІВ ЗАСОБАМИ ОСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Статтю присвячено обґрунтуванню доцільності та ефективності використання засобів особистісної взаємодії до формування громадянської позиції студентів

Ключові слова: громадянськість, позиція, громадянська позиція, особистісна взаємодія.

Освіта – стратегічна основа розвитку особистості, суспільства, нації і держави, запорука майбутнього, найбільш масштабна і людиноємна сфера суспільства, його політичної, соціально-економічної, культурної і наукової організації. Вона є засобом відтворення і нарощування інтелектуального, духовного потенціалу народу, виховання патріота і громадянина, дієвим чинником модернізації суспільства, зміцнення авторитету держави на міжнародному рівні. За роки незалежності в Україні визначено нові пріоритети розвитку освіти, створено відповідну правову базу, розпочато практичне реформування галузі на основі прийнятої Доктрини “Освіта. Україна ХХІ століття”. Головна мета української системи освіти – створити умови для творчого розвитку та самореалізації особистості як громадянина України, формувати покоління здатні навчатись упродовж життя, створювати й розвивати цінності громадянського суспільства (Освіта. Україна ХХІ століття). У зв’язку з цим виникає потреба в організації громадянського виховання, основне завдання якого, – виховання в людині моральних якостей, почуття любові до Батьківщини, прагнення миру, потреби у суспільно-корисній праці; правової та політичної культури, що виявляється у почутті власної гідності, внутрішній свободі особистості, дисциплінованості, у повазі та довірі до інших громадян, здатності виконувати свої обов’язки, гармонійно